

GRZEGORZ RYŻEWSKI
NID OT Białystok

Kroniki kościołów parafialnych w Milejczycach i Wielanowie z połowy XIX w.

Słowa kluczowe: kronika, Milejczyce, Wielanów, kościół parafialny, parafia, dekanat brzeski

Key words: chronicle, Milejczyce, Wielanów, parish church, parish, Brzesko deanery

Chciałbym Czytelnikom BKWP przedstawić edycję dwóch *Kronik kościołów parafialnych* pochodzących z połowy XIX w. W kilku publikacjach prezentowaliśmy *Kroniki kościołów parafialnych diecezji wileńskiej z lat 1849–1851* dekanatów białostockiego i sokólskiego¹. Opublikowałem też na łamach „Biuletynu” *Kronikę kościoła w Krynkach z 1849 roku*, jedynej parafii należącej do XIX-wiecznego dekanatu grodzieńskiego, a obecnie znajdującej się w granicach Polski². W innym miejscu przygotowałem do druku *Kronikę kościoła jałowskiego z 1849 roku*, który z kolei jako jedyny pozostaje obecnie w granicach naszego kraju, a przynależał podczas sporządzania źródła do dekanatu wołkowyskiego³.

Obecnie proponuję dwie kroniki, które powstały w 1849 r. i dotyczą parafii, które dziś znajdują się w granicach naszego województwa, jako jedyne należące niegdyś do dekanatu brzeskiego. Są to teksty rękopiśmienne dotyczące kościoła w Milejczycach oraz kościoła w Wielanowie (obecnie Tokary). Oba źródła, tak jak poprzednie, już wydane, znajdują się Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie⁴.

Obecnie parafia rzymskokatolicka w Milejczycach i kontynuująca tradycję wielanowskiej w Tokarach znajdują się diecezji drohiczyńskiej, w dekanacie Siemiatycze⁵. W okresie przedrozbiorowym kościoły te przynależały do diecezji łuckiej i dekanatu kamienieckiego⁶. Po III rozbiorze ziemie te przypadły Rosji, wówczas nastąpiła też reforma administracji kościelnej.

Na mocy układu Rosji z Rzymem, po śmierci Katarzyny II, za rządów Pawła I doszło do reorganizacji struktury terytorialnej Kościoła łacińskiego w cesarstwie. Dekretem nuncjusza apostolskiego Wawrzyńca Lit-

ty „Pro commissa a Christo Domino” z 8 sierpnia 1798 r. wyłączono diecezję wileńską z metropolii gnieźnieńskiej i przyłączono do nowej prowincji kościelnej w Mohylewie, do której włączono również diecezje: żmudzka, mińska, kamieniecka, łucką i żytomierską – leżące w granicach zaboru rosyjskiego. Odtąd obszar diecezji wileńskiej obejmował gubernie wileńską i słonimską (a po reorganizacji administracji w 1801 r. gubernie wileńską i grodzieńską) i Kurlandię. W wyniku zmian w 1798 r. diecezja wileńska utraciła znaczną część swojego przedrozbiorowego terytorium [...] Straty poniesione w 1798 r. przez diecezję wileńską w niewielkim tylko stopniu zostały zrekompensowane nowymi nabytkami. Na zachodzie z diecezji łuckiej przyłączono dekanat Kamień Litewski oraz części dekanatów; Szezerzów i Janów Podlaski, łącznie 28 parafii i filii, a na północy część diecezji inflanckiej z 18 parafiami i filiami. [...] W ramach prowincji kościelnej mohylewskiej diecezja wileńska plasowała się pod względem obszaru na drugim miejscu po archidiecezji mohylewskiej 148 000 km² (w granicach Rzeczypospolitej), a przed mińską 90 200 km², łucką 69 600 km², kamieniecką 40 100 km², żmudzka 22 900 km² i żytomierską⁷.

Omawiane dwie parafie włączono do dekanatu brzeskiego, a ten do diecezji wileńskiej. Pod względem administracji świeckiej dawny powiat brzeski wcielono do guberni grodzieńskiej⁸.

Kościół w Milejczycach został ufundowany przez króla Zygmunta Starego w 1529 r. pw. Św. Zygmunta, św. Stanisława Biskupa i Męczennika i św. Mikołaja, chociaż nie jest wykluczone, że istniał wcześniej⁹. Inwentarz kościoła z 1799 r. tak opisywał najstarsze dzieje tej świątyni:

Kościół parafialny milejczycki w miasteczku Milejczycach, w powiecie brzeskim i dekanacie tegoż imienia, niegdyś w dobrach królewskich ekonomicznych, a teraz dziedzicznych grafa Romansowa, od kogo pierwotnie fundowany nie masz śladu, gdy zaś z pierwszego funduszu nie miał dostatecznego opatrzenia, Zygmunt I, król polski, powiększając dawniejszy fundusz roku 1529, nadał dziesięcinę snopową ze wszystkich wsiów tak dworu jako też i od mieszczan milejczyckich, łacińskiego i ruskiego wyznania, młyn Klimkowski, 3 włóki na Poświętne i na zabudowanie plebańskie, 3 karczmy i wstęp do puszczy królewskiej Pokoniewskiej i Białowieskiej.

W roku 1556 Mieszczanie milejczyccy religii greckiej z poduszczenia starosty brzeskiego, dysydenta Poświętne spalili, kościół rozebrali i z niego dwór w Milejczycach dla starosty wybudowali. Zrujnowanie to trwało do roku 1597, w którym Bernard Maciejowski, biskup łucki i brzeski, kościół przywrócił i zabrane mobilia odzyskał. Gdy nadana przez Zygmunta I dziesięcina z pól dwornych i miejskich milejczyckich nieregularnie była oddawana, z czasem zupełnie zaległa. Po różnych i długich procederach Jan Kazimierz, król polski na miejsce onej, nadał najprzód w roku 1658 włók 15 gruntu we wsi Chlewiszczach, a później roku 1667 całe Chlewisz-

1. Fragment mapy
topograficznej Polski z 1937 r.
Fot. NID OT Białystok
**Fragment of
a Topographic Map of
Poland from 1937. Photo
by NID OT Białystok**

cze kościołowi oddał, które to nadanie od Augusta II, króla w roku 1699 przywilejem confirmationis utwierdzonym zostało¹⁰.

Kolejny budynek świątyni wzniesiono w 1650 r., lecz został on całkowicie spalony podczas II wojny północnej w 1657 r. Następnie, zapewne odbudowany około 1660 r. staraniem ówczesnego proboszcza ks. Pawła Krasnodębskiego, z fundacji podkomorzego nadwornego Gotharda Wilhelma Butlera. Obecny obiekt został wzniesiony najprawdopodobniej w latach czterdziestych XVIII w., był wielokrotnie remontowany (1782, 1829, 1856), zaś w 1866 r. zamknięty i przerobiony na cerkiew¹¹.

W lutym 1866 roku zamknięto kościół parafialny w Milejczycach, uposażenie i budynki oddano do dyspozycji duchowieństwu prawosławnemu. W kwietniu tego roku gubernator wileński zarządził przerobienie kościoła na cerkiew. Już w listopadzie tego roku z raportu urzędników carskich dowiadujemy się, że „[...] kościół w Milejczycach zamknąć kazał generalny gubernator wileński [...]”. Kościół ten przerobiono na cerkiew prawosławną pod wezwaniem Św. Ducha¹².

Dawny kościół milejczycki pełnił funkcję głównej świątyni prawosławnej do czasu wzniesienia obecnej drewnianej cerkwi pw. Św. Barbary w 1900 r. W wydawnictwie cerkiewnym z 1899 r. czytamy:

W miejscowości Milejczyce, powiat brzeski, dekanat wysokolitewski, w kościele parafialnym. Cerkiew drewniana, z taką samą dzwonnica, w drewnianym ogrodzeniu, istniejąca od niepamiętnych czasów, nie wiadomo, kiedy i przez kogo zbudowana. Odległość od Brześcia wynosi 55 wiorst. Posiada trzy filie: Świętego Ducha w Milejczycach, Pokrowską w Sobiatyńie i Przemienienia Pańskiego w Sasinach, bractwo, opiekę parafialną, dwie szkoły parafialne: w Bystrzych i Nurcu, z 22 uczniami (17 chłopców i 5 dziewcząt), oraz dwie szkoły ludowe: w Milejczycach i Sobiatyńie, z 85 uczniami (37 chłopców i 48 dziewcząt). Parafia składa się z dwóch osób: księdza i psalmisty, z wynagrodzeniem 496 rubli¹³.

To samo źródło w innym miejscu stwierdzało, że cerkiew w Milejczycach uczyniona jest z dawnego (opuszczonego) budynku kościoła¹⁴.

Warto tu wspomnieć o szkołach parafialnych w Milejczycach i Chlewiszczach – wsi i folwarku należącego do plebanów milejczyckich, bowiem była to placówka nieczęsto spotykana w tych czasach, o wysokiej renomie.

Inwentarz kościoła z 1820 r. szczegółowo opisywał nadania na te placówki edukacyjne, jak i same szkoły. Według tego źródła Rafał Czyż, prezydent sądów ziemskich, zapisał na szkołę milejczycką sumę 150 rubli srebrnych rosyjskich w 1812 r. W tymże roku Zuckierbeckier von Bucher zobowiązał się dokumentem (zabezpieczonym na folwarku Plancie) płacić 19 rubli srebrnych rosyjskich co roku na szkołę w Milejczycach. Oprócz tej sumy obiecał dostarczać zboże różnych gatunków po szanków 12. Również mieszkańcy miasteczka Milejczyc podjęli się co roku dawać plebanowi milejczyckiemu 41 rubli i 50 kopiejek z przeznaczeniem na szkołę. Nawet włościanie klucza milejczyckiego dobrowolnie ofiarowali się składać 7 rubli i 5 kopiejek na szkoły¹⁵.

Odchodząc z parafii w 1815 r., ks. Stanisław Szantyr, proboszcz milejczycki w latach 1805–1815 i główny twórca szkół w Milejczycach i Chlewiszczach, zapisał sumę 171 rubli dla szkoły. Fragment inwentarza z 1820 r. tak stwierdzał o tych szkołach:

Szkoła utrzymuje się przy plebanii milejczyckiej, oraz we wsi zwanej Chlewiszcze założona roku 1809 przez byłego proboszcza jw. ks. Szantyra, prałata mohylewskiego, do których to szkółek utrzymuje pleban trzech nauczycieli to jest dwóch w Milejczycach: jp. Feliksa Sięnczynę (Sieńczynę) z klasy 6. (chodził do szkół w powiatowym mieście Drohiczynie w obłości białostockiej u ks. pijarów), a drugiego Stefana Czarnulicza (Czernulicza) do pomocy, którego uczył się w szkole milejczyckiej. Obydwa wyznania rzymskokatolickiego. Trzeciego Józefa Czerwińskiego w Chlewiszczach, którego uczył się w parafialnej szkole milejczyckiej, także wyznania rzymskokatolickiego. Wszyscy trzej są konduity dobrej. W szkole milejczyckiej dają lekcje uczniom: 1) czytać i pisać po polsku; 2) czytać i pisać po rosyjsku; 3) czytać po łacinie; 4) katechizmu z woli jw. Pasterza od diecezji wileńskiej wydane; 5) Gramatyki narodowej i wypisów; 6) Moralnej nauki; 7) Historii Starego Testamentu; 8) Geografii; 9) Cztery proste i ilarakie działania rachunków. W szkole chlewiskiej początkowo uczono tylko pisać, czytać i katechizmu. Dom szkółki milejczyckiej reperacji potrzebujący, dom szkółki w Chleiszczach zupełnie jest dobry¹⁶.

Dziesięć lat później szkoła w Chlewiszczach już nie została opisana. Funkcjonowała tylko szkoła w Milejczycach. Zmienił się trochę zakres nauczania, inaczej też opisano te same przedmioty. Według wizytatora w 1830 r. w Milejczycach uczono: czytać i pisać po polsku, czytać i pisać po rosyjsku, katechizmu, geografii, arytmetyki Czecha, gramatyki Jakubowicza, początków łaciny, historii Starotego i Nowego Testamentu, tłumaczenia zdań urywkowych, kaligrafii, ogrodnictwa.

2. Kościół i dzwonnica w Milejczycach – widok od południa. Fot. NID OT Białystok
The Church and Belfry in Milejczyce – View from the South. Photo by NID OT Białystok

Zmienił się też stan budynku szkolnego. W 1824 r. został on pokryty nowymi gontami, „sufit ułożony, ławki nowe po obydwóch stronach domu”¹⁷.

O tych szkołach pisano z uznaniem w końcu XIX w.:

Tak np. wiemy, że była szkoła parafialna w Milejczycach i wiejska w Chlewiszczach, obiedwie w powiecie Brzeskim. Powstały one w ten sposób. X. prałat Szantyr, znany swego czasu z gorliwości i uczony kapłan, został powołany na proboszcza do Milejczyc i tam dnia 9 listopada 1809 roku otworzył szkołę parafialną swoim kosztem, sprowadziwszy do niej zdolnego nauczyciela z Lublina, Pawła Krupińskiego (następnie księdza unickiego), który nauczał podług metody Wolskiego. Już w pierwszym roku było przy tej szkółce 120 uczniów, pomiędzy którymi było dużo ze wsi Chlewiszcz, o trzy mile odległej od Milejczyc, co było bardzo niewygodnie dla rodziców posyłać dzieci do szkoły tak daleko. Otóż X. Prałat S. postarał się o to, aby zbudowano szkołę w Chlewiszczach i zaraz, na początek, było tam 30 uczniów. W r. 1811 obie te szkółki liczyły już 172 uczniów.

Nauczyciel w Chlewiszczach wynalazł taki środek do pomnożenia uczniów: wysyłał on kilkunastu chłopców ze swojej szkoły, którzy już dobrze czytać i pisać umieli, do przyległych wiosek; ci, przybywszy do jakiej wsi, stawali na środku ulicy, rozwijali czerwoną chorągiew, na której było jasno-żółte słońce, z napisem, w promieniach jego „rozpędza ciemności”, grali tedy na piszczałkach, bębenkach, śpiewali stosowne piosenki, dzieci się gromadziły, wchodziły w rozmowę z nimi, ośmielały, a potem szły do szkoły. Oto np. jedna taka piosneczka uczniów ze szkoły chlewiskiej:

Powiedzcie cni gospodarze,
Dałli wam Bóg dziatki w darze?
Niech się z nami poznają;
Po co przyszli? spytają —
Wynijdzcie dziatki, prosimy,
Wiedźcie, że was nie gardzimy,
Choć ciemnych, wyśmianych i małych.
I my podobni wam byli
Gdyśmy do szkoły nie chodzili.
Dziś lepiej wyglądamy
Więcej rozumu mamy, itd. —

X. Szantyr wyjeżdżając na inne beneficjum, postarał się zabezpieczyć los tych szkółek, zebrawszy pewien na to kapitał¹⁸.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości arcybiskup wileński Jerzy Matulewicz dokonał ponownej erekcji parafii w dniu 4 lipca 1921 r., chociaż świątynię odzyskano już w 1917 r.¹⁹

Kościół w Wielanowie ufundowany został przez Mikołaja Skirwin-Krupickiego w 1527 r.²⁰ W 1536 r. po śmierci Mikołaja i przejściu na protestantyzm jego potomków: Melchiora, Balcera i Jarosza Skirwinów-Krupickich, świątynię zamieniono na zbór. Funkcję tę pełniła do 1624, kiedy znów przejęła ją parafia katolicka. W 1628 r. w związku z procesem o zagrabione mienie kościoła w Wielanowie wzmiankowany był ks. Jan Kamiński, proboszcz wielanowski i milejczycki. Kolejny drewniany kościół zbudowano w 1728 r.²¹ Poświęcenia nowego obiektu dokonał ks. inf. Ignacy Buchowski, proboszcz wysocki, a późniejszy wielanowski. W 1798 r. dzięki staraniom ks. Rocha Fiedorowicza przeprowadzono gruntowny remont świątyni. Inwentarz z 1799 r. tak opisywał obiekt:

Ten kościół jest drewniany figurę w sobie kwadratową mający, w przeszłym roku 1798 z samego fundamentu zreperowany składką całej parafii. Drzwi do wchodzenia na zachód słońca ma podwójne z babinca. [...] Okien ma w sobie ten kościół 8, wszystkie dobre w roku przeszłym zreperowane, podłoga w zakrystii z cegieł zrobiona przed wielkim ołtarzem, a przed świętym Antonim także podłoga z cegły, toż samo i w babinie. W samym zaś środku podłoga drewniana nowa, z ławkami po jednej tyl-

3. Kościół w Tokarach – fasada. Obecna świątynia wzniesiona w 1935 r. Fot. NID OT Białystok
The Church in Tokary – Facade. The current temple was built in 1935. Photo by NID OT
Białystok

ko stronie. Ten kościół wystawiony jest i fundowany pod tytułem Świętego Krzyża, a patrona ma swego Świętego Józefa.

Cmentarz nie jest jeszcze oparkaniony, ale w tym roku zapewne będzie przyzwoicie opatrzone. W tym kościele 2 są ołtarze, obydwa snycerską robotą zrobione i niebieską pomalowane farbą. W wielkim ołtarzu figura Pana Jezusa Ukrzyżowanego, w drugim zaś obraz świętego Antoniego. Cymborium w wielkim ołtarzu, gdzie się chowa Najświętszy Sakrament jest drewniane, w środku i zewnątrz pomalowane, na zamek zamykające się. Puszka do chowania komunikantów srebrna wewnątrz całkiem, a z zewnątrz do połowy pozłacana.

Chrzcielnica bardzo stara, w której się chowa woda do chrztu świętego służąca, a to w kociołku mosiężnym z tacą, czyli nakrytą synową. Lich-tarzów wielkich 8 mniejszych 2. Pozytywek na chórze reperujący się jeden. W zakrystii jest mensa z szufladami do chowania sprzętu kościelnego, czyli aparatów²².

Warto też przytoczyć fragment dotyczący funduszy i legacji na kościół wielanowski, bowiem w związku z trudnościami identyfikacyjnymi niektórych osób pojawiają się one tylko w tym kontekście:

Fundusz: gruntu plebańskiego temu kościołowi funduszem nadanego włoka jedna w 3 polach. Pierwsza pod wsią Wielanowa, druga pod Borem Wielanowskim, a trzecia pod kościołem, na której znajduje się gajik olchowy, chrusta i zarośle do plebanii należące. W uroczysku Swisłoczy znajduje się pola plebańskiego morgów 6. W Telatyczach jest ogród z łąką przy rzece Pulwie zwanej, kościołowi nadany przez świętej pamięci Eliasza Poniatowskiego. Jest jeszcze sumka legalizacyjna lokowana na dobrach Wielanowie wielm. Władysława Czyża, wojskowicza brzeskiego, złotych polskich 1000, a druga zaś świeżo legwana przez jwp. Wyganowskiego, marszałka złotych 2000 na dobrach Baranki zwanych, z obowiązkiem odprowadzania corocznie 24 mszy świętych. Obligacje jakie tylko ma funduszem opisane ksiądz pleban wszystkie najregularniej dopełnia. Podanych nie ma, ale czeladzią i najemnikiem pola uprawia. Posesja plebańska w spokojnym zostaje księdza plebana dzierżeniu, żadnym procederem majątek nie jest zakłócony²³.

W styczniu 1866 r. generalny gubernator wileński zezwolił i nakazał gubernatorowi grodzieńskiemu na zamknięcie kościoła parafialnego w Wielanowie. Już w sierpniu tego roku gubernator grodzieński raportował generalnemu gubernatorowi wileńskiemu:

że wielanowski kościół parafialny rz.-kat. wobec małej liczby katolików został zamknięty. Wszystkie domy mieszkalne, grunta orne i łąki, których było 33 dziesięcin, należące do tego kościoła, przyjęła pod swój zarząd Izba Dóbr Państwowych.

4. W. Chrzanowski, Karta
dawnej Polski, 1838. Fot. NID
OT Białystok
**W. Chrzanowski, Map of
Old Poland, 1838. Photo by
NID OT Białystok**

Jen. gbr. wiln. podziela zdanie, które wyraził gbr. grodzieński w swym piśmie powyższym odnośnie do oddania służbie cerkwi prawosławnej telatyckiej gruntów z znajdującymi się na nich budynkami, które należały przedtem do skasowanego kościoła wielanowskiego, a także odnośnie do materiałów, powstałych z rozbiórki tego kościoła, które zaproponowane są na budowę cerkwi prawosławnej na cmentarzu grzebalnym telatyckim. Ze sprawozdania, które pod datą 3 list. 1866 r. nr 14986 przesłał do jen. gbra wiln. gbr. grodzień. o skasowanych kościołach rz.-kat. swej guberni, widać, że kościół w Wielanowie [...] przerobiono na cerkiew prawosławną pod wezwaniem Podwyższenia św. Krzyża²⁴.

Jak już nadmieniałem, w *Kronice kościoła wielanowskiego* występuje wiele osób-fundatorów, dobroczyńców, których identyfikacja nastręcza niemało kłopotów. Wynika to z faktu, że teren ten zasiedlony był gęsto przez drobną szlachtę, często nieposiadającą tytułów czy urzędów, oraz niewystępującą w popularnych herbarzach i spisach. W związku z tym poniżej podaję kilka wypisów z taryf podymnego powiatu brzeskiego nazwisk, które występowały w źródłach kościelnych z zastrzeżeniem, że niewiele o nich wiadomo.

Podymne 1775. Zapisano: „Klukowicze wp. Tarasoskiego, chorążego husarskiego dwór dym 1. Tamże wiejskich dymów 10, w Łumnej dymów 2, w Tokarach dymów 3”²⁵.

Podymne 1790 powiatu brzeskiego. Własność Tarasowskich jest wspomniana raz: „Klukowicze, folwark dziedziczny jpp Tarasowskich ze wsią tegoż nazwiska oraz Tokarami ma dymów ostateczną lustracją zajętych 18”. Była tu też karczma do nich należąca²⁶.

Podymne powiatu brzeskiego 1795. Pod koniec XVIII w. na terenie parafii wielanowskiej nie odnotowano posesorów szlacheckich o nazwisku Czarnockich. Własność Tarasowskich jest wspominana dwa razy. Stwierdzono, że Klukowicze po Tarasowskich dzierżyli Włodkowie oraz jeden z folwarków Tokary (było kilka dworów o tej nazwie) należał do wiel. Tarasowskiego²⁷.

BIBLIOGRAFIA

Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie

F. 694, op. 1, nr 3569; nr 3782; nr 4020.

SA, nr 3404; nr 11578; nr 11637.

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego

F 57-553-754

F 4-(A2784) 36118

F 4-(A2584) 35919

Giżycki J.W. (Wołyniak), *Spis szkół w Grodzieńskiej gubernii na początku XIX wieku*, Poznań 1885.

Katalog zabytków sztuki. Województwo białostockie. Siemiatycze, Drohiczyn o okolice, t. 12, z. 1, red. i oprac. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1996.

Kronika kościoła wasilkowskiego z 1851 roku, oprac. A. Kułak, G. Ryżewski, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2010, t. 15-16.

Kubicki P., *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 2, t. 4, Sandomierz 1938.

Kułak A., Ryżewski G., Wilczewski W., *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu sokólskiego z lat 1849-1851*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2008, t. 14.

Pruszkowski J., *Janów Biskupi, czyli Podlaski*, Kraków 1897.

Rostkowski Z., Rzymiski J., *Diecezja drohiczyńska*, Drohiczyn 2013.

Ryżewski G., *Kronika kościoła jałowskiego z 1849 roku*, [w:] *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Guzowski, M. Lidke, K. Boroda, Białystok 2018.

Ryżewski G., *Kronika kościoła w Kalinówce z 1851 roku*, [w:] *Parafia w Kalinówce Kościelnej 1511-2011. Pięć wieków historii*, red. A. Szot, Białystok-Kalinówka Kościelna 2011.

- Ryżewski G., *Kronika kościoła w Krynkach z 1849 roku*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2013, t. 23.
- Ryżewski G., Kułak A., *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu białostockiego diecezji wileńskiej z lat 1849–1851. Część 1*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2011, t. 17.
- Ryżewski G., Kułak A., *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu białostockiego diecezji wileńskiej z lat 1849–1851. Część 2*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2012, t. 18.
- Skarbek J., *Organizacja parafialna w diecezji wileńskiej w latach 1772/3–1914*, „Studia Teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża” 1987–1988, t. 5–6.
- Описания церквей и приходов. Гродненский православно-церковный календарь. Том 1, Воронежъ 1899.*

KRONIKA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W MILEJCZYCACH SPORZĄDZONA
PRZEZ KS. WINCENTEGO DOLIŃSKIEGO W 1849 ROKU

Oryginał: Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, Dział Rękopisów, s
ygn. F 4-(A2784) 36118

*Kronika Kościoła Parafialnego w Milejczycach, położonego w Diecezyi Wileńskiej,
Gubernii Grodzieńskiej, Powiecie i Dekanacie Brzeskim 1849 r.*

1. *Kiedy i przez kogo założony, drewniany czy murowany i kiedy wymurowany, jeżeli pierwiej był drewniany, pod wezwaniem jakiego świętego? Czy jest przy kościele szpital i przez kogo fundowany?*

Kościół parafialny milejczycki jeszcze przed rokiem 1529 egzystował jak z aktów kościelnych się okazuje, lecz przez kogo pierwiastkowie był fundowany nie masz żadnego śladu²⁸. Ten kościół z powodu szczucia starosty brzeskiego²⁹, dydydenta przez mieszczan milejczyckich rozebrany i zniszczony został. Zrujnowanie to trwało do roku 1597, w którym Bernard Maciejowski,³⁰ biskup łucki i brzeski kościół przywrócił i mobilia odzyskał. W roku 1650 nakładem świętej pamięci księdza Pawła Krasnodębskiego³¹, proboszcza tegoż kościoła drewniany jest zbudowany i poświęcony pod tytułem świętego Stanisława Biskupa i Świętego Zygmunta króla męczenników. Czy jest konsekrowany kiedy i przez kogo z najdawniejszych inwentarzy dowiedzieć się nie można. Przy tym kościele żadnego szpitala nie masz.

2. *Jakie posiada fundusze ziemne lub w kapitałach i annuatach, przez kogo i kiedy nadane, wiele jest filii należących do tej parafii i jak się nazywają, jakie były i są obligacje parafialnego i filialnego kościoła?*

Posiadał funduszy ziemne składające się z dwóch wsi Chlewiszcz i Grabarki, nadane były przez Zygmunta I, króla polskiego w roku 1529. Przy tym kościele żadnych filii nie było³². Obligacje do tego kościoła przywiązane są następujące: 1) w każdą niedzielę i święta uroczyste za parafian; 2) za Karola Ferdynanda³³; 3) za Ludwikę³⁴; 4) za księdza Pawła Krasnodębskiego; 5) za niemających znikąd pomocy; 6) za Jana Kazimierza³⁵ króla.

3. *Jakie są nagrobki w kościele lub znakomitsze na cmentarzu, napisy w wiernych przedstawić kopiach. Sklepy kolatorów gdzie są lub były i jakie – wymienić.*

Nagrobków z napisami w kościele i na cmentarzu nie masz, sklepy kolatorów przy tym kościele się nie znajdują.

4. *Wiele jest dzwonów, jakie napisy na nich, przez kogo konsekrowane lub tylko święcone i kiedy nadane kościołowi? Wiele ważą pudów mniej więcej?*

Dzwonów jest 3 z których największy może ważyć pudów 15 z napisem: 1780 ROKU DNIA 10 JUNII. Drugi może ważyć pudów 5 z napisem: ZYGMUNT KAZIMIERZ 1667 R. Trzeci zaś może ważyć pudów 3 z napisem: 1641R A. E. SOLI DEO GRATIA.

5. *Historyczne wspomnienia, jakie ten kościół posiada od czasów najdawniejszych aż do dni naszych, bądź z podań ustnych, bądź z dokumentów lub w pamięci starych ludzi przechowane zebrać i opisać.*

Historycznych wspomnień o tym kościele ani od ludzi starych ani z dokumentów najdawniejszych powziąć nie można.

6. *Skarbiec lub zakrystia jakie sprzęta godne wspomnienia posiada i lubo wizytami objęte, tu wymienić potrzeba.*

Zakrystia tego kościoła jest ubogą, a zatem i sprzętów godnych wspomnień nie posiada.

7. *Jakie festa, odpusty i bractwa są przywiązane do kościoła i za jakimi upoważnieniami.*

Do tego kościoła przywiązane są 2 odpusty to jest: fest świętego Stanisława Biskupa i Męczennika i fest serca Pana Jezusa. Kto te festa upoważnił i od jakiego czasu są zaprowadzone w aktach kościoła się nie znajduje. Bractwa przy tym kościele nie masz.

8. *Wyliczyć ozdoby kościelne mogące zwrócić uwagę pod względem sztuki lub wspomnień historycznych. Wymienić znakomitszych proboszczów, którzy nauką, uposażeniem kościoła lub dobroczynnością słynęli.*

Ozdoby kościelne mogące zwrócić uwagę pod względem sztuki lub wspomnień historycznych te się nie znajdują. Z proboszczów słynących nauką i dobroczynnością był ksiądz Stanisław Szantyr³⁶, proboszcz tego kościoła, prałat diecezji mohylewskiej.

9. *Do czyjego dziedzictwa należy wieś lub miasteczko, gdzie się kościół znajduje. Dobra jak i kiedy z rąk do rąk przechodziły?*

Miasteczko Milejczyce, gdzie się kościół znajduje, dobra te niegdyś były stołowe królów polskich; lecz po zaborze Litwy w 1772 roku, dobra te generałowi wojsk rosyjskich Rumiancewowi³⁷ oddane zostały. A od tego czasu przeszły w dziedzictwo prezydenta Andrzejkowicza³⁸.

10. *Liczba parafian płci obojej, powierzchowna postać budowy kościoła, fizjonomia okolicy. Charakterystyka parafian.*

Liczba parafian płci obojej, jest dusz 472. Powierzchnowa postać budowy kościoła jest w figurze prostokątnej, gontami kryty z kopułą nad dach wyprowadzoną, na której mieści się krzyż drewniany, blachą białą obity.

Okolice na około tego kościoła, są po większej części piaszczyste, gdzie nie gdzie małymi laskami sosnowymi porosłe. Parafia tego kościoła składa się z samych dworów, mieszkańcy ich są spokojnymi i pobożnymi.

Administrator kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego milejczyckiego ks. Wincenty Doliński.

KRONIKA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W WIELANOWIE, SPORZĄDZONA
PRZEZ KS. MACIEJA PIOTROWSKIEGO W 1849 ROKU

Oryginał: Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, Dział Rękopisów,
sygn. F 4-(A2584) 35919

Kronika kościoła parafialnego w Wielanowie położonego w Dyecezy Wileńskiej, Guberni Grodzieńskiej, Powiecie i Dekanacie Brzeskim 1849 roku

1. *Kiedy i przez kogo założony, drewniany czy murowany i kiedy wymurowany, jeżeli pierwiej był drewniany, pod wezwaniem jakiego świętego? Czy jest przy kościele szpital i przez kogo fundowany?*

Kościół wielanowski postawiony w roku 1527, przez fundatora Mikołaja Skirmina Krupickiego³⁹ z drzewa pobudowany, pod tytułem Podwyższenia Świętego Krzyża. Przy tym kościele jest dom szpitalny, postawiony z drzewa, przez Stanisława Tarasowskiego⁴⁰, roku 1816.

2. *Jakie posiada fundusze ziemne lub w kapitałach i annuatach, przez kogo i kiedy nadane, wiele jest filii należących do tej parafii i jak się nazywają, jakie były i są obligacje parafialnego i filialnego kościoła?*

Ma nadanych 3 włóki ziemi przez Mikołaja Krupickiego w roku 1527 i przez Eliasza Poniatowskiego⁴¹ we wsi Stołpcach. Grodz z łąką zapisany w roku 1657 mający morgów 4. Pierwsza suma testamentem legwana w roku 1724 przez Antoniego Przygockiego⁴² rubli srebrnych 150. Druga suma legalizacyjna rubli srebrnych 300 przez Stanisława Tarasowskiego w roku 1816. Trzecia suma 1500 rubli srebrem nadana przez kolatora świętej pamięci Jakuba Protasewickiego⁴³ w 1827 roku. Takowe sumy postąpiły do banku monarszego. Filii przy tym kościele nie ma. Obligacji przy tym kościele jak uprzednio tak i teraz odprawuje się w roku 220.

3. *Jakie są nagrobki w kościele lub znakomitsze na cmentarzu, napisy w wiernych przedstawić kopiach. Sklepy kolatorów gdzie są lub były i jakie – wymienić.*

W kościele żadnych nie ma nagrobków. Na cmentarzu kościelnym stoi na którym napis na marmurze w sposobie następnym: TU WZÓR MAŁŻEŃSKIEJ

CNOTY, ZA WCZEŚNIE ZŁOŻONY, TROSKLIWEJ DOBREJ MATKI I NAJLEPSZEJ ŻONY, KTÓREJ MAŻ Z SIEDMIORGIEM DZIECI I PRZYJACIOŁ GRONEM ŁZY CZUŁOŚCI NIE PRZYSTANĄ RONIĆ NAD JEJ ZGONEM. PRZECHODNIU SKORO STANIESZ NAD TYM MARTWYM GŁAZEM WSPOMNIJ, ŻE TEN JEST RÓWNIEŻ I TWOIM OBRAZEM. ODMÓW ZA DUSZE ZMARŁE WIECZNE ODPOCZNIE NIE WZBUDZIWSZY ŚWIĘTĄ PAMIĘĆ PRZEZ CZUŁE WESTCHNIENIE. KAROLINA Z TURSKICH CZARNOCKA⁴⁴ ŻYĆ PRZESTAŁA DNIA 6 MARCA ROKU 1828 LICZĄC WIEKU SWEGO LAT 37. Kolatorowie pochowani przy kościele nad którymi stoi pomnik murowany bez napisu.

4. *Wiele jest dzwonów, jakie napisy na nich, przez kogo konsekrowane lub tylko poświęcone i kiedy nadane kościołowi? Wiele ważyć pudów mniej więcej?*

Dzwonów niewielkich w dzwonnicy jest 3 w pierwszym napis FACIT ME ELIAS; na drugim FACIT ME; trzeci bez napisu przez kogo konsekrowane lub poświęcone nie wiadomo. Nadane w roku 1657 przez Eliasza Poniatowskiego. W kościele małych 6 wszystkie mniej więcej mogą ważyć pudów 2.

5. *Historyczne wspomnienia, jakie ten kościół posiada od czasów najdawniejszych aż do dni naszych, bądź z podań ustnych, bądź z dokumentów lub w pamięci starych ludzi przechowane zebrać i opisać.*

Wspomnień historycznych o tym kościele znikąd powziąć nie mogłem.

6. *Skarbiec lub zakrystia jakie sprzęta godne wspomnienia posiada i lubo wizytami objęte, tu wymienić potrzeba.*

Zakrystia ze sprzętów swoich nie może się pochlubić bo wszystko ubogie i stare.

7. *Jakie festa, odpusty i bractwa są przywiązane do kościoła i za jakimi upoważnieniami.*

Festa ten kościół uroczyście obchodzi na Podwyższenie Świętego Krzyża z przyczyny tytułu kościoła i przywileju wielkiemu ołtarzowi służącego. Drugi na świętego Antoniego trzeci na nawiedzenie Najświętszej Panny. Bractwo zaprowadzone pod tytułem Najświętszej Panny Nawiedzenia. Te festa tak i bractwo od dawna przy tym kościele mają swą egzystencją, w roku zaś 1843 przez śp. biskupa Cywińskiego⁴⁵ potwierdzone.

8. *Wyliczyć ozdoby kościelne mogące zwrócić uwagę pod względem sztuki lub wspomnień historycznych. Wymienić znakomitszych proboszczów, którzy nauką, uposażeniem kościoła lub dobroczynnością słynęli.*

W tym kościele nie ma takich ozdób na które by przychodnie uwagę zwracać mogli. Pierwiastkowy kościół przestawszy 270 lat gdy uległ przez dawność ruinie za staraniem świętej pamięci księdza Ignacego Buchowieckiego⁴⁶, kanonika łuckiego, surogata janowskiego, kustosza brzeskiego, proboszcza wysokiego, któremu biskup łucki śp. Kobielski⁴⁷ oddał opiekę, przeto ten odbudował na nowo w roku 1744, który dotychczas się utrzymuje. Inni zaś proboszczowie nic nie zostawili po sobie nieśmiertelnego.

9. *Do czyjego dziedzictwa należy wieś lub miasteczko, gdzie się kościół znajduje. Dobra jak i kiedy z rąk do rąk przechodziły?*

Wieś Wilanowo od której nazwisko na ten kościół należy teraz do dziedziców panów Protasewickich. Dobra te od roku 1527, w którym to czasie [kościół] ten zbudowany należały do dziedzica Mikołaja Skirwina Krupickiego, którego familia w tym majątku trwała aż do roku 1772, w którym to roku objął ten majątek Paweł Czyż⁴⁸ i zostawał do roku 1806 od tego zaś roku dotychczas zostaje w dziedzictwie panów Protasewickich.

10. *Liczba parafian płci obojej, powierzchowna postać budowy kościoła, fizjonomia okolicy. Charakterystyka parafian.*

Kościół wilanowski obejmuje parafian płci oboje jej dusz 528. Pobudowany w figurze prostokąt tarcicami oszalowany na podmurowaniu kamiennym gontami kryty, ma kopułę z krzyżem żelaznym. Z prawej i strony tego kościoła w odległości 2 wiorst stoi dwór wilanowski obok którego wraz i wieś pobudowana na polu równym od północy odkrytym od zachodu zaś i południa w niedalekiej odległości lasem zasłonięta. Z lewej zaś strony tego kościoła wraz Okolica Tokary w niskiej zasiedlona pozycji ma rozciągłości 3 wiorsty. Parafianie co do religii dość są bogobojni z pełnym po większej części wewnętrznym usposobieniem.

Takową wiadomość wiernie zebraną o kościele wielanowskim własnoręcznym podpisem stwierdzam. Datt w Wielanowie 1849 roku, 3 dnia grudnia. Ks. Maciej Piotrowski, kanonik ołycki, proboszcz kościoła wielanowskiego.

PRZYPISY

- ¹ A. Kułak, G. Ryżewski, W. Wilczewski, *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu sokólskiego z lat 1849–1851*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2008, t. 14, s. 81–141; *Kronika kościoła wasilkowskiego z 1851 roku*, oprac. A. Kułak, G. Ryżewski, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2010, t. 15–16, s. 123–131; G. Ryżewski, *Kronika kościoła w Kalinówce z 1851 roku*, [w:] *Parafia w Kalinówce Kościelnej 1511–2011. Pięć wieków historii*, red. A. Szot, Białystok–Kalinówka Kościelna 2011, s. 169–181; G. Ryżewski, A. Kułak, *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu białostockiego diecezji wileńskiej z lat 1849–1851. Część 1*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2011, t. 17, s. 191–220 oraz *Kroniki kościołów parafialnych dekanatu białostockiego diecezji wileńskiej z lat 1849–1851. Część 2*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2011, t. 18, s. 182–218.
- ² G. Ryżewski, *Kronika kościoła w Krynkach z 1849 roku*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2013, t. 23, s. 59–80.
- ³ G. Ryżewski, *Kronika kościoła jałowskiego z 1849 roku*, [w:] *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Guzowski, M. Lidke, K. Boroda, Białystok 2018, s. 463–479.
- ⁴ Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego (dalej: BUWil), F. 4, A-2784; tamże F. 4, A-2584.
- ⁵ Z. Rostkowski, J. Rzymiski, *Diecezja drohiczyńska*, Drohiczyn 2013, s. 402, 428.
- ⁶ J. Pruszkowski, *Janów Biskupi, czyli Podlaski*, Kraków 1897, s. 26–28.
- ⁷ J. Skarbek, *Organizacja parafialna w diecezji wileńskiej w latach 1772/3–1914*, „Studia Teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża” 1987–1988, t. 5–6, s. 119–120.
- ⁸ Tamże.
- ⁹ Z. Rostkowski, J. Rzymiski, *Diecezja...*, s. 403.
- ¹⁰ BUWil, F. 57-553-754, k. 2-2v.
- ¹¹ Z. Rostkowski, J. Rzymiski, *Diecezja...*, s. 403; *Katalog zabytków sztuki. Województwo białostockie. Siemiatycze, Drohiczyn o okolice*, t. 12, z. 1, red. i oprac. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1996, s. 39.
- ¹² P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915*, cz. 2, t. 4, Sandomierz 1938, s. 32–33.
- ¹³ *Описания церквей и приходов. Гродненский православно-церковный календарь*, t. 1, Воронеж 1899, s. 356.
- ¹⁴ Tamże, s. 388.
- ¹⁵ Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie (dalej: LPAH Wilno), F. 694, op. 1, nr 4020, k. 470v.
- ¹⁶ Tamże, k. 470–471.
- ¹⁷ Tamże, F. 694, op. 1, nr 3782, k. 119v–120.
- ¹⁸ J.M. Giżycki (Wołyniak), *Spis szkół w Grodzieńskiej gubernii na początku XIX wieku*, Poznań 1885, s. 29–30.
- ¹⁹ Z. Rostkowski, J. Rzymiski, *Diecezja...*, s. 429.
- ²⁰ Tamże
- ²¹ *Katalog...*, s. 77.
- ²² LPAH Wilno, F. 694, op. 1, nr 3569, k. 204–205.
- ²³ Tamże, 206.
- ²⁴ P. Kubicki, *Bojownicy...*, s. 35–36.
- ²⁵ LPAH Wilno, SA, nr 11578, k. 29.
- ²⁶ Tamże, nr 11637, k. 23v.
- ²⁷ Tamże, nr 3404, k. 32v–35.
- ²⁸ Kościół w Milejczycach został ufundowany przez króla Zygmunta I Starego mocą dokumentu wystawionego 30 X 1529 r., którego oryginał znajduje się Bibliotece Narodowej Litwy w Wilnie.
- ²⁹ Mikołaj „Czarny” Radziwiłł, marszałek ziemski Wielkiego Księstwa Litewskiego (1544–1565), starosta brzeski (1549–1565), kanclerz WKL (1550–1565), wojewoda wileński (1551–1565), zmarł 28/29 maja 1565 r.
- ³⁰ Bernard Maciejowski herbu Ciołek (1548–1608) – biskup łucki i krakowski, arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski w latach 1606–1608. Był synem Bernarda, kasztelana lubelskiego, i drugiej jego żony Elżbiety z Kamienieckich, kasztelanki sanockiej. Pozostawił po sobie pamięć przede

- wszystkim jako działacz kościelny, reformator Kościoła polskiego w duchu trydenckim, szermierz kontrreformacji.
- ³¹ Paweł Krasnodębski, proboszcz milejczycki w latach (1639–1677), budowniczy kościoła w 1650 r., którego fundatorem był Gothard Wilhelm Butler (1600–1660), podkomorzy nadworny koronny i major straży przybożnej króla Jana Kazimierza. To on zapewne, fundując kościół, oblił plebanów do odprawiania nabożeństw za królewską rodzinę Wazów, o czym niżej. Butler był jednym z najbliższych i najbardziej zaufanych przyjaciół królewicza, a następnie króla Jana Kazimierza.
- ³² Inwentarze wymieniają kaplicę w Chlewiszczach, nazywając ją kaplicą publiczną. Została ona wzniesiona w 1782 r. staraniem i kosztem ks. Jana Szyjkowskiego, biskupa synodeńskiego, bielskiego i milejczyckiego proboszcza, biskupa pomocniczego łuckiego. Tylko raz w inwentarzu z 1799 r. nazwano kaplicę kościołem, filią Milejczyc.
- ³³ Zapewne chodzi o Karola Ferdynanda Wazę (1613–1655), królewicza polskiego, syna Zygmunta III i Konstancji Habsburżanki, biskupa wrocławskiego, plockiego, opata czerwńskiego, mogińskiego i tyńskiego.
- ³⁴ Zapewne chodzi o Ludwikę Marię Gonzagę de Nevers (1611–1667), królową Polski, żonę Władysława IV, a następnie Jana Kazimierza.
- ³⁵ Jan II Kazimierz Waza, (1609–1672), król polski w latach 1648–1668.
- ³⁶ Stanisław Ursyn Szantyr (1764 – po 1846). Do zakonu jezuitów wstąpił w 1780 r., dymisjonowany w 1788 r. Profesor szkół w Orszy, Połocku, Dyneburgu. W 1787 r. rozpoczął w Połocku studia teologiczne, po opuszczeniu zakonu kontynuował naukę i w 1805 r. uzyskał na Uniwersytecie Wileńskim tytuł doktora teologii i obojga praw. Kanonik smoleński, sekretarz konsystorza mohylewskiego, asesor petersburskiego Kolegium Duchownego i proboszcz w Milejczycach (1805–1810). W 1815 r. przeniósł się do diecezji mińskiej i uzyskał probostwo w Słucku (1815–1840). Organizator szkół parafialnych i towarzystw dobroczynności. Zapisał on w 1805 r. sumę na organizację szkoły parafialnej w Milejczycach, która wraz ze szkołą w pobliskich Chlewiszczach zyskały sobie bardzo dobrą opinię (zob. *Wstęp*).
- ³⁷ Piotr Aleksandrowicz Rumiancew (1725–1796) – rosyjski dowódca wojskowy i teoretyk wojskowości. Generał-feldmarszałek. Podczas wojny siedmioletniej dowodził oblężeniem i zdobyciem Kołobrzegu. Naczelny dowódca armii czynnej podczas wojny rosyjsko-tureckiej (1768–1774). Za zwycięstwa nad Turkami pod Largą i Kagulem, które doprowadziły do zawarcia korzystnego dla Rosji pokoju w Küczük Kajnardży, otrzymał tytuł „Zadunajski”.
- ³⁸ Michał Andrzejkowicz-Butowt, gubernator grodzieński i wołyński. Urodzony w drugiej połowie XVIII w., syn Tadeusza, pisarza i podstarościego grodzieńskiego, został w roku 1804 sędzią grodzkim grodzieńskim, w roku 1807 asesorem, a w roku 1810 prezydentem drugiego departamentu grodzieńskiego sądu głównego. W 1812 r. był marszałkiem powiatowym grodzieńskim. W roku 1813 zastępował czas jakiś nieobecnych: marszałka gubernialnego szlachty grodzieńskiej, oraz cywilnego gubernatora grodzieńskiego. W 1819 r. dostał nominację na stanowisko gubernatora grodzieńskiego. Od 1821 r. sprawował urząd mistrza katedry grodzieńskiej loży masonskiej „Przyjaciele ludzkości”. Właściciel m.in. dóbr Bobra Wielka, gdzie wznosił zachowany do dzisiaj w Podlaskim Muzeum Kultury Ludowej piękny, drewniany dwór. Zmarł po 1838 r.
- ³⁹ Mikołaj Skirwin Krupicki, herbu Korczak, zm. przed 1536, dziedzic Krupic, Wielanowa i Kustyna. Krupice należały w 1485 r. do niejakiego Raczka Krupickiego, który wraz z żoną Fiedką zastawił tę wieś Pawłowi Chodorowiczowi mieszczaninowi z Drohiczyzna. Później wieś znalazła się w rękach Mikołaja Skirwina z Siekierk. Mógł on być żonaty z córką Raczka i Fiedki albo też nabył od nich te dobra. Mikołaj od posiadanych Krupic podpisywał się Krupicki. Około 1517 r. król Zygmunt I zatwierdził dokument Niemiry Grzymalicza, starosty mielnickiego i drohickiego przyznający Mikołajowi Skirwinowi ziemię zwaną Rogawiecką. Córka Mikołaja Zofia była żoną Andrzeja Padkowskiego, sędziego ziemskiego mielnickiego w 1540 r.
- ⁴⁰ Postać trudna do identyfikacji (zob. *Wstęp*).
- ⁴¹ Eliasz Poniatowski spisał testament w 1657 r., gdzie zapisał legaty na rzecz kościoła. Z inwentarzy wynika, że zapisał parafii ogród w Telatyczach „zwanych Stołpcę”.
- ⁴² Postać trudna do identyfikacji (zob. *Wstęp*).
- ⁴³ Postać trudna do identyfikacji (zob. *Wstęp*).

- ⁴⁴ Wszystko, co udało się ustalić o Karolinie Czarnockiej, zawiera powyższa inskrypcja.
- ⁴⁵ Jan Kajetan Cywiński (1772–1846), biskup delkoneński, sufragan trocki, biskup administrator diecezji wileńskiej od 1838, sakrę biskupią otrzymał w 1841 r.
- ⁴⁶ Ignacy Onufry Buchowiecki, zm. po 1775 r. Kanonik łucki (1754–1775), kustosz brzeski (1754–1755) oraz proboszcz balbieryski, wysocki (1748–1755), wołczyński (1759), surogator konsystorza janowskiego (1754), oficjał i koadiutor łucki. W latach 1746–1748 administrator kościoła wielanowskiego.
- ⁴⁷ Franciszek Antoni Kobielski (1679–1755), biskup łucki i brzeski w latach 1739–1755.
- ⁴⁸ Paweł Czyż, podczasz y i sędzia grodzki brzeski-litewski (1765), następnie stolnik (1774) i wojski brzeski-litewski w latach 1778–1793.

CHRONICLES OF THE PARISH CHURCHES IN MILEJCZYCE AND WIELANÓW FROM THE MID-19TH CENTURY

The article is an edition of two very interesting sources from 1849. These were surveys sent to parish priests, who were required to answer 10 questions about their parishes. These surveys, known as chronicles, are not only a source of knowledge about individual parishes but also reflect the mental state of the priests who completed them. Some of the chronicles are extremely extensive and detailed, while others are very concise. The presented churches of Milejczyce and Wielanów (now Tokary) are the only temples from the former Brześć deanery of the Vilnius diocese currently located within the borders of Poland.